

DEMOKRACII MÁME, DEMOKRATŮ SE NEDOSTÁVÁ

Josef Mlejnek

Profesor Ladislav Hejdánek v současné době učí filozofii na Evangelické fakultě UK v Praze. Patří mezi filozofy, kteří se „míchají“ do věcí veřejných a snaží se o kritický náhled snímající pohodlná zdání.

Čím je pro vás, filozofa, zajímavá a důležitá práce vysokoškolského pedagoga?

Byl jsem už dva roky v penzi, když jsem šel učit na vysokou školu. Před listopadem 1989 jsem na nic takového nemohl pomýšlet. Občas mám dojem, ale může to být iluze, že kdyby v únoru 1948 nedošlo k puči a já mohl zůstat na škole a třeba dělat asistenta profesoru Patočkovi - je ovšem otázka, jestli by si mne on sám vybral! -, že bych tam asi dlouho nevydržel. Jinde to moc neznám, ale preintelektualizované prostředí, soutěživost, až řevnivost, pletichaření jsou pro mne něčím natolik nepříjemným, že bych možná ode všeho utekl.

Nefungují tyhle nectnosti napříč obory i kontinenty?

Důležité asi také je, jak je kdo založen. Mám-li napsat rozsáhlejší text, potřeboval bych minimálně několik týdnů nedělat nic jiného a být od rána do večera ponořen do problematiky. Na vysoké škole musíte celý týden pořád něco připravovat a vykládat. Pracujete ne v tom smyslu, že něco píšete, ale jste v kontaktu s mladými lidmi. Jsou-li zvědaví, dokážou-li myslet a jsou-li schopni, byť s tápáním a chybami, formulovat své myšlenky, je to velká inspirace a protiváha „laboratorního“ sezení u stolu a přemýšlení.

Podle čeho se pozná filozofické nadání?

Základní věcí je schopnost jistého typu myšlení, a to se pozná především v rozhovoru. Málokdy při zkouškách. Ledaže se zkouška změní v rozhovor. Je třeba klást otázky nebo zavádět hovor jinak, než je to v knížkách. A pak se ukáže, jak dotyčný reaguje. Ovšem k filozofii tohle nestačí, jde o jakési nadání pro určitý způsob myšlení, to se nedá naučit. Někdo to má, někdo nemá, je to také absolutní sluch, ten se také nedá získat, jestliže ho nemáte. Dělat filozofii znamená číst, číst, číst a psát, psát, psát. Obojí je zapotřebí, třeba psát jen pro sebe. Jinak to nestojí za nic. Je potřeba být vybaven něčím, aby se člověk mohl ke svým myšlenkám vracet po týdnu, po měsíci, po roce a vidět, kde udělal chyby, a mít sám vůči sobě odstup. Jinak to ve filozofii nejde.

Myslíte si, že správnou protiváhou té akademické laboratorní šedi „říznout“ filozofii jakýmsi umělečnem, jak se to děje?

V téhle věci jsem lojalista. Myslím, že každý musí a má dělat to, co umí a co se mu zdá, že je za potřebí udělat. Že se něco různým lidem jeví různě, to je v pořádku. Proč se někdo vůbec věnuje filozofii? Je přesvědčen, že pravda je strašně důležitá, že ji nikdo nemá, že se o ni musíme pokoušet. Nejde o to přizpůsobit se módním požadavkům, i když dneska jsou takové a takové světové trendy. Na to se musí filozof vykašlat a dělat to, co považuje za nezbytné. A kdo má pravdu, to se ukáže za padesát nebo za sto let. Ve filozofii je všechno spíše na dlouhé, ne na ostré lokty.

Postmoderní pokušení vás tedy minula a míjejí?

Pokud jsou sofisté chytrí, tak je potřeba se od nich učit, ale je pravda, že po nich nikdy nic nezůstalo, až na několik zajímavých výroků. Člověk je mírou všech věcí, co víc zůstalo z takového Protagory? Dneska máme zase chytré sofisty. Z ryze intelektuálního zájmu a s potěšením si znovu čtu Jacquesa Derridu, protože je to mimořádně inteligentní člověk.

Jak jste se dostal k filozofickému myšlení vy sám, jak jste poznal, že jste filozof? Měl jste rodinnou tradici?

Vůbec ne. Ještě po maturitě jsem vlastně pořádně nevěděl, co je filozofie, i když... Když se zpětně podívám, jisté tendence ve mně byly, ale nevěděl jsem, že souvisejí s filozofií. Byl jsem nadšený pro symbolickou logiku. Už v septimě a oktávě jsem si půjčoval a četl Principia mathematica od Whiteheada a Russella a původně jsem začal studovat matematiku.

Jak ve vás spolu vycházejí křesťan a filozof?

Na katolickou tradici se dívám trochu z boku, ale mám dojem, že má pro filozofii daleko větší porozumění než protestantská. V protestantismu se stále více setkávám s přežíváním fundamentálního předsudku, že rozum je problematická věc a že všechno, co s ním souvisí, je nebezpečné, protože to pochází od hada. A had se postaral o to, že člověk dostal rozum. To v katolicismu není nebo alespoň nebývalo, jenom v úplatkových dobách jako ta dnešní, a ne všude, jenom u nás. Filozofie v něm tradičně zaujímal vysoké postavení. Říká se sice, že byla služkou teologie, ale tenkrát se i vysokým hodnostářům při dvoru říkalo podkoní. Takže služka teologie, královny, to je přece vysoké postavení. Když jsem se rozhodoval pro studium matematické logiky, uvažoval jsem o tom, že bych studoval také teologii, ale tehdy to vypadalo, že to nebude mít žádnou šanci. Velice mi vadilo, že neexistuje teologie přírody, teologie dějin. Tehdejší teologie mi připadala příliš zúžená na tradiční výklad Božího slova. Byl jsem přesvědčen, že je třeba provést nějakou změnu, otevřít křesťanství novým myšlenkovým směrům.

Kde má svůj původ myšlení v obrazech? Jak se stalo, že lidé dnes dokážou reagovat pouze na obrázky?

Návrat k obrazu, který je starší než televize - návrat k něčemu znázorňujícímu, namísto myšlení, je vlastně završení jakéhosi postupného úpadku z původní řecké úrovně, která byla vysoce pozdvížena ještě ve středověku. Mimochodem, úroveň našich vědců, pokud jde o logiku, se nedá vůbec srovnávat s logikou středověkou, je to úpadek, šílený úpadek. Dnešní vědci pořádně logicky nemyslí, protože je tomu nikdo neučí. Návrat k obrazu je nepochybně cosi, co se v dějinách dostavuje v určitých vlnách. Bylo to už vícekrát, ale dnes se to týká především široké populace. Jedním z velkých návratů k obraznosti byl třeba barok. To byl po mém soudu ústupek z té logické náročnosti. Šlo pochopitelně o přesvědčování prostých lidí, a to se nejlépe dělá právě tímto způsobem. O skutečném úpadku se ovšem dá samozřejmě hovořit až tam, kde se obraznost a obrazovost zdůrazňují ne jako doplněk, nýbrž jako alternativa. Začíná se zdůrazňovat mythos. Mýtus znamená obrazné, obrazové myšlení. Posluchač mýtů, povídaní o bozích, héroech, o zbožněných předcích býval veden k obrazotvornosti, k rozvíjení fantazie. Dnešní

psychologové vědí, že tohle je strašně důležitá funkce. Věděl to už Platon, který ve své ideální obci teology pověřil státní cenzurou, aby dohlíželi také na báby a dědy, kteří dětem vyprávěli mýty. Vyprávět dětem znamená rozvíjet jejich fantazii. To po mém soudu není ani nemohlo být příliš nebezpečné. Specifičností naší doby je televize, která fantazii příliš nerozvíjí, ale naopak jí zatlačuje realistickým obrazem. A to je něco šíleného.

V jakém smyslu?

To, že se obrázky hýbou, dělá z dětí, nemluvně o dospělých, něco na způsob žab. Žába nevidí mouchu, dokud se ta moucha nepohne. Teprve pak žába pozná, že je na blízku kořist, vymrští jazyk a pokusí se ji lapit. Mladší generace, které vyrůstaly pod vlivem televize, například neumějí číst. Dnešní mladí lidé nepoznají, co v tom čtení je. Gramotní samozřejmě jsou, ale u řady studentů, a to výborných studentů, kteří perfektně porozuměli a s porozuměním reprodukuje, co slyšeli při přednášce, pozorují, že když mají reprodukovat, co četli, jsou bezradní, poněvadž to neumějí přečíst! Kdybych jim text přečetl já, budou ho vnímat jinak, ale oni číst neumějí. To je novinka a po mém soudu také podstatný úpadek. Kam to povede, to se teprve ukáže.

Možná to nepřímo i souvisí i s tím, že někteří současní myslitelé považují charakteristiku člověka, coby hledače pravdy za překonanou... Věci došli dokonce tak daleko, že logika je považována za druh násilí. Každý má přece právo myslet, jak chce, a ne být svázán pravidly logiky. Do té absurdní podoby dospívá pluralismus, nebo přesněji pseudopluralismus. Mladí lidé projevují - a to v celém světě - jakousi zásadní nedůvěru ve slovo. Nedůvěřují slovům a ani mezi sebou se nedorozumívají slovy, a to jsou pro ně jen jakýmiisi návěstími. Skutečné porozumění mezi nimi, mezi člověkem a člověkem, se neodehrává prostřednictvím slova, ale mimoslovní resonanci. To je zvláštní jev, který byl mnohokrát popsán, ale co se skutečně odehrává, to stále nevíme.

Je ono porozumění, kdy se zasnívání v jakémisi zákrytu obejdou beze slov, dílem pouhé pohodlnosti, nebo je to již důsledek určité kulturní formace, kterou v současném světě přijímají?

Kdyby to byl jenom izolovaný fenomén pohodlnosti, dlouho by nevydržel. Ale fenomén nedůvěry ve slovo je jakoby kompenzován jakýmsi přemrštěným respektem k technovědě, která si samozřejmě vytvořila svůj žargon. Zdá se mi, že není jiné východisko než určitá renesance přesného myšlení s důrazem na logiku a především kritické navazování na to nejlepší z evropské tradice. Musíme si být vědomi mezi logiky, kterou vymysleli staří Řekové. Nejde přitom jenom o logiku v běžném smyslu jakéhosi organon, nástroje, dokonce ani ne o logiku jako vědecký obor, jak se to dnes vykládá, ale je to spíš logika v tom smyslu, že věci dávají smysl je rozhodující pro to, co o nich vykládáme. Nejsme to my, kdo „osmysluje“ skutečnost. Skutečnost má, anebo nemá smysl - a na nás je, abychom to rozpoznali. Nemůžeme se tvářit, že něco jako má smysl. Ono to buď má smysl, nebo nemá. To dnes nějak lidem uniká a rezonance, o níž mluvíme, je vlastně souznění lidí, kteří si rozumějí mezi sebou a kašlou na to, jak ti druzí, s nimiž si nerozumějí, myslí.

Ovšem i tuhle jejich „vybranost a souznění beze slov“ si lze jistě zdůvodnit a interpretovat jako aristokratický filozofický postoj...

Filozofie je ovšem ze zásady disciplínou dialogu, a když si někdo doma smolí jako pavouk nějakou tu pavučinu, jsou to v podstatě úchylky.

Filozofie je ve svém nejstarším sebepochopení přesvědčením, že něco je smysl, jenomže my to nemáme. My se o to musíme pokoušet. A když se někdo o to pokusí jinak, my mu máme naslouchat, abychom zjistili, kde děláme chyby my. Zásadně musíme být otevřeni tomu, že také my děláme chyby.

Není lhostejnost k pravdě také dílem jisté tradice netradice, která se zdělila po minulém, komunistickém období?

To jsou spíše návyky než tradice. Tradice je něco, co se předává.

Tohle je jen něco, co se přežívá. Nikomu to neproniklo pod kůži v jakémkoliv podstatném smyslu. Jde pouze o návyky.

Nedávno jste prohlásil, že jednoznačně dáváte přednost kočkám před psy. Myslíte si, že tíhnutím k jednomu nebo druhým vypovídá něco o charakteru člověka?

Mluvit o zvířatech znamená, že člověk přenáší své představy nebo chuti na zvířata. Vždycky je to svým způsobem nějaká bajka. Skutečné popisy toho, jak se chovají zvířata, dělají etologové, Lorenz a jiní. Na kočkách se mi zamlouvá jejich demokratičnost. Masaryk říkával, že nám nestačí demokracie, ale že potřebujeme demokraty. Dneska to názorně vidíme. Demokracii máme, ale demokratů se nedostává.

Kočka je demokrat. Jedná s vámi jako pán s pánem. Já pán, ty pán. Kočka, když chce, tak se dovede lísat, ale když nechce, tak ji k tomu nedonutíte. Má chuť, abyste ji pohladil, když nemá chuť, tak prskne. To je demokratické chování. Pes je na vás závislý...

Ale kočka přece také!?

Jenže ona si to nepřipouští. Kdyby bylo víc občanů, kteří se budou chovat jako kočky, tak tady máme lepší demokracii. Když se lidé chovají jako psi, tak budou hlasovat pro tu svou stranu aféry neaféry, i kdyby trakaře padaly. Psovi nařezete a on zase přileze.

Nařezal jste někdy kočce?

Ne. Ale kočky dovedou být uražené několik dní ne proto, že jste jim něco udělal. Ale třeba proto, že odejdete a nerozloučíte se. To vám kočka neodpustí.

Nemyslíte si, že některá psí plemena nejsou demokratičtější nebo urozenější?

Chrti jsou aristokratičtí a vypadají krásně, mají vznešenou chůzi, ale chovají se jako psi. Ta aristokratičnost je pouhý nátěr, povrch, navíc uměle vypěstovaný, aby se to líbilo.

Ale kočky se také pěstují!

Ale je lepší mít takové ty kočky úplně normální. Mně je na nich sympatická jejich svébytnost. V tomto smyslu se podobají člověku více než pes.

Vy ovšem oplýváte nejen láskou ke zvířatům, ale i k rostlinám. Znamená to pro vás jisté uzemnění? Je o vás známo, že pěstujete kaktusy...

Nejenom kaktusy. Zejména v poslední době je těch povinností na mě moc a potřebuji si nějakým způsobem odpočinout. A nemohu si

odpočinout četbou, protože pro mne je četba prací a já se potřebuji od čtení nebo psaní odpoutat. A ty rostliny jsou taková zvláštní sorta živých bytostí, které dovedou člověka uklidnit. Rostliny jsem pěstoval odedávna. Nejraději jsem, mohl-li si rostlinu vypěstovat od semene. Děti mají mít rostliny a zvířátka, aby se o ně staraly. Když mám psa, musím vědět, kdy mu mám co dát, když mám rostlinu, musím vědět, že ji musím zalít, že nemohu na čtrnáct dní zmizet a nechat všechno pomřít. Odpovědnost k živým bytostem je cosi velmi důležitého pro výchovu, navíc my všichni, kdo žijeme ve městě a narodili jsme se ve městě, jsme si navykli žít mezi předměty. To odlidšťuje. Proto je dobré si do toho odlidštěného a odbytostněného světa, což je pseudodomov, vždycky přinášet nějaké živáčky, abychom věděli, že naše první odpovědnost je za život, za živé bytosti. A ne za hromadění knih nebo peněz nebo já nevím za co ještě.

Poznámky

MF DNES - 8. ledna 2000

původní verze

Rozhovor s filosofem Ladislavem Hejdánkem

Demokracii máme, demokratů se nedostává

Josef Mlejnek

Profesor Ladislav Hejdánek v současné době učí filosofii na Evangelické teologické fakultě UK v Praze. Patří mezi filosofy, kteří se „míchají“ do věcí veřejných a snaží se o kritický náhled snímající pohodlná zdání.

Čím je pro vás, filosofa, zajímavá a důležitá práce vysokoškolského pedagoga?

Byl jsem už dva roky v penzi, když jsem šel učit na vysokou školu. Před listopadem 1989 jsem na nic takového nemohl pomýšlet. Občas mám dojem, ale může to být iluze, že kdyby v únoru 1948 nedošlo k puči a já mohl zůstat na škole a třeba dělat asistenta profesoru Patočkovi – je ovšem otázka, jestli by si mne on sám vybral! -, že bych tam asi dlouho nevydržel. Jinde to moc neznám, ale přeinteluktualizované prostředí, soutěživost, až řevnivost, pletichaření jsou pro mne něčím natolik nepříjemným, že bych možná ode všeho utekl.

Nefungují tyhle nectnosti napříč obory i kontinenty?

Důležité asi také je, jak je kdo založen. Mám-li napsat rozsáhlejší text, potřeboval bych minimálně několik týdnů nedělat nic jiného a být od rána do večera ponořen do problematiky. Na vysoké škole musíte celý týden pořád něco připravovat a vykládat. Pracujete ne v tom smyslu, že něco píšete, ale jste v kontaktu s mladými lidmi. Jsou-li zvědaví, dokážou-li myslet a jsou-li schopni, byť s tápáním a chybami, formulovat své myšlenky, je to velká inspirace a protiváha „laboratorního“ sezení u stolu a přemýšlení.

Podle čeho se pozná filosofické nadání?

Základní věcí je schopnost jistého typu myšlení, a to se pozná především v rozhovoru. Málokdy při zkouškách. Ledaže se zkouška změní v rozhovor. Je třeba klást otázky nebo zavádět hovor jinak, než je to v knížkách. A pak se ukáže, jak dotyčný reaguje. Ovšem k filosofii tohle nestačí, jde o jakési nadání pro určitý způsob myšlení, to se nedá naučit. Někdo to má, někdo nemá, je to jako absolutní sluch, ten se také nedá získat, jestliže ho nemáte. Dělat filosofii znamená číst, číst, číst a psát, psát, psát. Obojí je zapotřebí, třeba psát jen pro sebe. Jinak to nestojí za nic. Je potřeba být vybaven něčím, aby se člověk mohl ke svým myšlenkám vracet po týdnu, po měsíci, po roce a vidět, kde udělal chyby, a mít sám vůči sobě odstup. Jinak to ve filosofii nejde.

Myslíte si, že je správnou protiváhou té akademické laboratorní šedi „říznout“ filosofii jakýmsi umělecnem, jak se to často děje?

V téhle věci jsem lojalista. Myslím, že každý musí a má dělat to, co umí a co se mu zdá, že je zapotřebí udělat. Že se něco různým lidem jeví různě, to je v pořádku. Proč se někdo vůbec věnuje filosofii? Je přesvědčen, že pravda je strašně důležitá, že ji nikdo nemá, že se o ni musíme pokoušet. Nejde o to přizpůsobit se módním požadavkům, i když dneska jsou takové a takové světové trendy. Na to se musí filosof vykašlat a dělat to, co považuje za nezbytné. A kdo má pravdu, to se ukáže za padesát nebo za sto let. Ve filosofii jde všechno spíše na dlouhé, ne na ostré lokty.

Postmoderní pokušení vás tedy minula a míjejí?

Pokud jsou sofistické chytří, tak je potřeba se od nich učit, ale je pravda, že po nich nikdy nic nezůstalo, až na několik zajímavých výroků. Člověk je mírou

všech věcí, co víc zůstalo z takového Protagory? Dneska máme zase chytré sofisty. Z ryze intelektuálního zájmu a s potěšením si znova čtu Jacquese Derridu, protože to je mimořádně inteligentní člověk.

Jak jste dostal k filosofickému myšlení vy sám, jak jste poznal, že jste filosof? Měl jste rodinnou tradici?

Vůbec ne. Ještě po maturitě jsem vlastně pořádně nevěděl, co je filosofie, i když ... Když se zpětně podívám, jisté tendence ve mně byly, ale nevěděl jsem, že souvisejí s filosofií. Byl jsem nadšený pro symbolickou logiku. Už v septimě a oktávě jsem si půjčoval a četl Principia mathematica od Whiteheada a Russella a původně jsem začal studovat matematiku.

Jak ve vás spolu vycházejí křesťan a filosof?

Na katolickou tradici se dívám trochu z boku, ale mám dojem, že má pro filosofii daleko větší porozumění než protestantská. V protestantismu se stále více setkávám s přežíváním fundamentálního předsudku, že rozum je problematická věc a že všechno, co s ním souvisí, je nebezpečné, protože to pochází od hada. A had se postaral o to, že člověk dostal rozum. To v katolicismu není nebo aspoň nebývalo, jenom v úpadkových dobách jako ta dnešní, a ne všude, jenom u nás. Filosofie v něm tradičně zaujímal vysoké postavení. Říká se sice, že byla služkou teologie, ale tenkrát se i vysokým hodnostářům při dvoru říkalo podkoní. Takže služka teologie, královny, to je přece vysoké postavení. Když jsem se rozhodoval pro studium matematické logiky, uvažoval jsem o tom, že bych studoval také teologii, ale tehdy to vypadalo, že to nebude mít žádnou šanci. Velice mi vadilo, že neexistuje teologie přírody, teologie dějin. Tehdejší teologie mi připadala příliš zúžená na tradiční výklad Božího slova. Byl jsem přesvědčen, že je třeba provést nějakou změnu, otevřít křesťanství novým myšlenkovým směrům.

Kde má svůj původ myšlení v obrazech? Jak se stalo, že lidé dnes dokážou často reagovat pouze na obrázky?

Návrat k obrazu, který je starší než televize – návrat k něčemu znázorňujícímu, namísto myšlení, je vlastně završením jakéhosi postupného úpadku z původní řecké úrovně, která byla vysoce pozdvižena ještě ve středověku. Mimochodem, úroveň našich vědců, pokud jde o logiku, se nedá vůbec srovnávat s logikou středověkou, je to úpadek, šílený úpadek. Dnešní vědci pořádně logicky nemyslí, protože je tomu nikdo neučí. Návrat k obrazu je nepochybně cosi, co se v dějinách dostavuje v určitých vlnách. Bylo to už vícekrát, ale dnes se to týká především široké populace.

Jedním z velkých návratů k obraznosti byl třeba barok. To byl po mém soudu ústupek z té logické náročnosti. Šlo pochopitelně o přesvědčování prostých lidí, a to se nejlépe dělá právě tímto způsobem. O skutečném úpadku se ovšem dá samozřejmě hovořit až tam, kde se obraznost a obrazovost zdůrazňují ne jako doplněk, nýbrž jako alternativa. Začíná se zdůrazňovat mythos. Mýtus znamená obrazné, obrazové myšlení. Posluchač mýtů, povídání o bozích, héroech, o zbožněných předcích býval veden k obrazotvornosti, k rozvíjení fantazie. Dnešní psychologové vědí, že tohle je strašně důležitá funkce. Věděl to už Platón, který ve své ideální obci teology pověřil státní cenzurou, aby dohlíželi také na báby a dědy, kteří dětem vyprávěli mýty. Vyprávět dětem znamená rozvíjet jejich fantazii. To po mém soudu není ani nemohlo být příliš nebezpečné. Specifičností naší doby je televize, která fantazii příliš nerozvíví, ale naopak ji zatlačuje realistickým obrazem. A to je něco šíleného.

V jakém smyslu?

To, že se obrázky hýbou, dělá z dětí, nemluvě o dospělých, něco na způsob žab. Žába nevidí mouchu, dokud se ta moucha nepohne. Teprve pak žába

pozná, že je nablízku kořist, vymrští jazyk a pokusí se ji lapit. Mladší generace, které vyrůstaly pod vlivem televize, například neumějí číst. Dnešní mladí lidé nepoznají, co v tom čtení je. Gramotní samozřejmě jsou, ale u řady studentů, a to výborných studentů, kteří perfektně porozuměli a s porozuměním reprodukuje, co slyšeli při přednášce, pozorují, že když mají reprodukovat, co četli, jsou bezradní, poněvadž to neumějí přečíst! Kdybych jim text přečetl já, budou ho vnímat jinak, ale oni číst neumějí. To je novinka a po mém soudu také podstatný úpadek. Kam to povede, to se teprve ukáže.

Možná to nepřímo souvisí i s tím, že někteří současní myslitelé považují charakteristiku člověka coby hledače pravdy za překonanou

...

Věci došly dokonce tak daleko, že logika je považována za druh násilí. Každý má přece právo myslet, jak chce, a ne být svázán pravidly logiky. Do této absurdní podoby dospívá pluralismus, nebo přesněji pseudopluralismus. Mladí lidé projevují - a to na celém světě - jakousi zásadní nedůvěru ve slovo. Nedůvěřují slovům a ani mezi sebou se nedorozumívají slovy, ta jsou pro ně jen jakýmsi návěstími. Skutečné porozumění mezi nimi, mezi člověkem a člověkem, se neodehrává prostřednictvím slova, ale v mimoslovní rezonanci. To je zvláštní jev, který byl mnohokrát popsán, ale co se skutečně odehrává, to stále nevíme.

Je ono porozumění, kdy se zasněnci v jakémsi zákrytu obejdou beze slov, dílem pouhé pohodlnosti, nebo je to již důsledek určité kulturní formace, kterou v současném světě přijímají?

Kdyby to byl jenom izolovaný fenomén pohodlnosti, dlouho by nevydržel. Ale fenomén nedůvěry ve slova je jakoby kompenzován jakýmsi přemrštěným respektem k technovědě, která si samozřejmě vytvořila svůj žargon. Zdá se mi, že není jiné východisko než určitá renesance přesného myšlení s důrazem na logiku a především kritické navazování na to nejlepší z evropské tradice. Musíme si být vědomi mezí logiky, kterou vymysleli staří Řekové. Nejde přitom jenom o logiku v běžném smyslu jakéhosi organon, nástroje, dokonce ani ne o logiku jako vědecký obor, jak se to dnes vykládá, ale je to spíš logika v tom smyslu, že věci dávají smysl a že tento smysl je rozhodující pro to, co o nich vykládáme. Nejsme to my, kdo „osmysluje“ skutečnost. Skutečnost má anebo nemá smysl - a na nás je, abychom to rozpoznali. Nemůžeme se tvářit, že něco „jako“ má smysl. Ono to buď má smysl, nebo nemá. To dnes nějak lidem uniká a rezonance, o níž mluvíme, je vlastně souznění lidí, kteří si rozumějí mezi sebou a kašlou na to, jak ti druzí, s nimiž si nerozumějí, myslí.

Ovšem i tihle jejich „vybranost a souznění beze slov“ si lze jistě zdůvodnit a interpretovat jako aristokratický filosofický postoj ...

Filosofie je ovšem ze zásady disciplínou dialogu, a když si někdo doma smolí jako pavouk nějakou tu pavučinu, jsou to v podstatě úchytky. Filosofie je ve svém nejstarším sebepochopení přesvědčením, že něco je pravda, že něco je smysl, jenomže my to nemáme. My se o to musíme pokoušet. A když se někdo o to pokouší jinak, my mu máme naslouchat. A samozřejmě, když se někdo o to pokouší jinak, tak my mu máme naslouchat, abychom zjistili, kde dělá chyby nebo kde děláme chyby my. Zásadně musíme být otevřeni tomu, že také my děláme chyby.

Není lhostejnost k pravdě také dílem jisté tradice netradice, která se zdělila po minulém, komunistickém období?

To jsou spíše návyky než tradice. Tradice je něco, co se předává. Nikomu to neproniklo pod kůži v jakémkoliv podstatném smyslu. Jde pouze o návyky.

Nedávno jste prohlásil, že jednoznačně dáváte přednost kočkám před psy. Myslíte si, že tíhnutí k jednomu nebo druhým vypovídá něco o charakteru člověka?

Mluvit o zvířatech znamená, že člověk přenáší své představy nebo chuti na zvířata. Vždycky je to svým způsobem nějaká bajka. Skutečné popisy toho, jak se chovají zvířata, dělají etologové, Lorenz a jiní. Na kočkách se mi zamlouvá jejich demokratičnost. Masaryk říkával, že nám nestačí demokracie, ale že potřebujeme demokraty. Dneska to názorně vidíme. Demokracii máme, ale demokratů se nedostává. Kočka je demokrat. Jedná s vámi jako pán s pánem. Já pán, ty pán. Kočka, když chce, tak se dovede lísat, ale když nechce, tak ji k tomu nedonutíte. Má chuť, abyste ji pohladil, když nemá chuť, tak prskne. To je demokratické chování. Pes je na vás závislý ...

Ale kočka přece také!?

Jenže ona si to nepřipouští. Kdyby bylo víc občanů, kteří se budou chovat jako kočky, tak tady máme lepší demokracii. Když se lidé chovají jako psi, tak budou hlasovat pro tu svou stranu aféry neaféry, i kdyby trakaře padaly. Psovi nařezete a on zase přileze.

Nařezal jste někdy kočce?

Ne. Ale kočky dovedou být uražené několik dní ne proto, že jste jim něco udělal. Ale třeba proto, že odejdete a nerozloučíte se. To vám kočka neodpustí.

Nemyslíte, že některá psí plemena nejsou demokratičtější nebo urozenější?

Chrti jsou aristokratičtí a vypadají krásně, mají vznešenou chůzi, ale chovají se jako psi. Ta aristokratičnost je pouhý nátěr, povrch, navíc uměle vypěstovaný, aby se to líbilo.

Ale kočky se také pěstují!

Ale je lepší mít takové ty kočky úplně normální. Mně je na nich sympatická jejich svébytnost. V tomto smyslu se podobají člověku více než pes.

Vy ovšem oplýváte nejen láskou ke zvířatům, ale i k rostlinám. Znamená to pro vás jisté uzemnění? Je o vás známo, že pěstujete kaktusy ...

Nejenom kaktusy. Zejména v poslední době je těch povinností na mně moc a potřebuji si nějakým způsobem odpočinout. A nemohu si odpočinout četbou, protože pro mne je četba prací a já se potřebuji od čtení nebo psaní odpoutat. A ty rostliny jsou taková zvláštní sorta živých bytostí, které dovedou člověka uklidnit. Rostliny jsem pěstoval odedávna. Nejraději jsem, mohu-li si rostlinu vypěstovat od semene. Děti mají mít rostliny a zvířátka, aby se o ně staraly. Když mám psa, musím vědět, kdy mu mám co dát, když mám rostlinu, musím vědět, že ji musím zalít, že nemohu na čtrnáct dní zmizet a nechat všechno pomřít. Odpovědnost k živým bytostem je cosi velmi důležitého pro výchovu, navíc my všichni, kdo žijeme ve městě a narodili jsme se ve městě, jsme si navykli žít mezi předměty. To odlidšťuje. Proto je dobré si do toho odlidštěného a odbytostněného světa, což je pseudodomov, vždycky přinášet nějaké živáčky, abychom věděli, že naše první odpovědnost je za život, za živé bytosti. A ne za hromadění knih nebo peněz nebo já nevím co ještě.

(konec)